

ВЪЗОбНОВЯЕМИ ЕНЕРГИЙНИ ИЗТОЧНИЦИ И УСТОЙЧИВО ЕНЕРГИЙНО ПЛАНИРАНЕ

Лиляна Такева
Лесотехнически университет - София
Мая Стоянова
ЦЛ СЕНЕИ, БАН

Направен е кратък преглед на възобновяемите енергийни източници(ВЕИ), като са представени данни за теоретичния им потенциал за територията на България и тяхната фактическа използваемост. Установено е, че страната ни може да покрие съществена част от общите си енергийни потребности, чрез развитие, разработване и експлоатация на възобновяемите си ресурси. Дейностите по използване на ВЕИ имат силен социален и икономически ефект. Те трябва да се подкрепят активно от всички институции и организации, за да могат ВЕИ да заемат достойно място в енергоснабдяването на страната ни и да се гарантира устойчиво енергийно планиране както в национален така и в глобален мащаб.

Ключови думи: възобновяеми енергийни източници, енергийно планиране.
Key words: renewable energy sources, energy planning.

Една от целите на България като асоцииран член на ЕС в областта на енергетиката е насочена към увеличаване на използването на наличния потенциал на възобновяемите енергийни източници / ВЕИ/. Използването на ВЕИ играе важна роля за развитието на страната и цели по-пълно присъединяване към Общността в социалната и икономическата сфера. Ускореното развитие на ВЕИ допринася за намаляване на зависимостта от внос на горива, предоставя възможности за развитие на индустрия от малки и средни предприятия и ще бъде важен инструмент за намаляването на емисиите от CO₂. Развитие на ВЕИ е фактор за постигането на три ключови цели - защита на околната среда, подобряване на конкурентноспособността и сигурността на енергоснабдяването.

Енергията която се произвежда в България в по-голямата си част се получава от твърди горива и ядрено гориво- потенциал, с който страната не разполага и над 70% е внос. Това води до неосигуреност на енергийните доставки и оскъпяване на първичните енергоносители и крайния продукт. За изпълнение на енергийната стратегия на страната и установяване на действащ конкурентен енергиен пазар, усилията трябва да бъдат насочени в две основни направления:

- намаляване на относителното енергийно потребление на единица брутен вътрешен продукт;
- оползотворяване на местни възобновяеми енергийни източници/ВЕИ/ .

България разполага със значителен потенциал от ВЕИ и може да покрие съществена част от общите си енергийни потребности чрез развитието, разработването и експлоатацията на възобновяемите си ресурси. ВЕИ са вътрешен независим ресурс. Разходите за ВЕИ във валута са най-вече за ос-

новното оборудване. Няма текущи валутни разходи, както е при вноса на газ, петрол, каменни въглища и ядрено гориво. ВЕИ подобряват екологичното състояние, като по този начин намаляват нуждата от почистване на околната среда и разходите за здравеопазване и възстановяване на нанесените щети. Внедряването на технологиите за използване на ВЕИ може да играе ключова роля за постигане на дългосрочните цели за развитието на страната, а именно:

- внедряване на високи технологии за рационалното използване на горивата и енергията;
- увеличаване на енергийната независимост;
- подобряване на конкурентноспособността и сигурността в енергоснабдяването;
- предотвратяване изхвърлянето в атмосферата на значителни количества серен диоксид, въглероден диоксид, въглероден оксид, азотни оксиди, хлороводород и твърди частици;
- предотвратяване замърсяването на водите, обработваемите земи и други негативни ефекти;
- намаляване на разходите за здравеопазване и възстановяване на нанесените щети.

На база на географското си положение и геоложки условия България разполага с редица потенциални източници на възобновяема енергия:

1. Слънчева енергия

Един от неklasическите енергийни източници е слънчевата енергия, поради своята практическа неизчерпаемост. За географските и климатични условия на България стойността на сумарното годишно излъчване според района се изменя в границите 1110-1420 KWh/m². Анализа на измерените данни показва, че средната годишна продължителност на слънчевото греене е около 2150 h което пред-

ставява 49% от максимално възможното слънчево греене. Средния възможен брой работни дни на слънчева инсталация в южните райони на страната е 200, а в останалите 170-180. В практиката са познати различни слънчеви системи за задоволяване на енергийните потребности. В зависимост от формата на консумираната енергия те биват термични и електрически. Най-разпространени в България са слънчевите термични системи за топла вода на жилищни и обществени сгради, системи за сушене на селскостопански продукти и дървен материал. В периода 1977-1990 г. са внедрени 50 000 m² слънчеви колектори, а в периода 1990-2002 г. са изпълнени редица демонстрационни проекти. Производството на слънчеви колектори у нас намалява за сметка на вноса. В момента пазара се оценява на 5 000 m²/год. Българските слънчеви колектори струват от 200 – 300 лв./m², а за цялата инсталация цената е 500 – 600 лв./m². България разполага с голям слънчев потенциал, който не се използва достатъчно. Причините за това са няколко:

- липса на Национална програма за развитие на възобновяемите енергийни източници и съответните технологии;

- държавните институции, въпреки положителното си отношение към ВЕИ, все още не отделят необходимото внимание;

- липса на структури, отговарящи за планирането и използването на ВЕИ;

- няма оторизирана лаборатория за качествен контрол на произведените и внасяни съоръжения;

- липса на законови рамки.

В БАН в рамките на проект "Български център по слънчева енергия" Европейската Общност финансира създаването на лаборатория за изпитване на водни слънчеви колектори при реални условия. Разработва се стенд за тестване и оценка на колектори съгласно европейския стандарт EN 12975. Използването на слънчеви термични системи е достъпна технология в България, но потребителите трябва да бъдат убедени в икономическия ефект на инвестициите.

Генерирането на електроенергия от слънчеви фотоволтаици е една съвременна и свръхмодерна възобновяема енергийна технология. В момента няма инсталирани фотоволтаични инсталации, но се работи по проект "Разширяване на фотоелектричното преобразуване в Европа" финансиран по Пета Рамкова програма на ЕС. В България трябва да се реализират две демонстрационни фотоелектрически системи- в София /ЦЛ СЕНЕИ/ и Габрово /ТУ/ с мощност 10MW които ще бъдат свързани с електрическата мрежа за ниско напрежение. Това ще бъдат първите системи от този вид.

2. Геотермална енергия

Геотермалната енергия е резултат от топлината съдържаща се в разтопеното земно ядро. Използването и на земната повърхност може да стане чрез геотермални води, чрез вулкани или чрез загряване на вода в нагорещени скални маси. По данни на Националния статистически институт, общо в страната са регистрирани 660 броя геотермални източници с различен дебит и температура. България разполага с нископотенциални източници на геотермална вода с температура от 20-100°C, среднотемпературни от 90-180°C и високотемпературни от 200-350°C. По-значителната част от минералните ни води са с температура под 40°C и тяхното използване е подходящо за отопление, оранжерии, балнео-лечебни процедури и в индустрията, а средно и високотемпературните източници за производство на електрическа енергия. В близко бъдеще геотермалната енергия и топлинните помпи вероятно ще заемат своето достойно място в областта на енергетиката.

3. Водна енергия-малки водни централи

Хидроенергийните централи превръщат кинетичната енергия на водата в електрическа. Енергийният потенциал на потока зависи от дебита му и от височината на хидравличния пад. Техническият потенциал на малките ВЕЦ, които генерират енергия от системите за водоснабдяване, напояване, изпускателите на язовирите и реките по данни на Министерство на енергетиката и енергийните ресурси възлиза на 1527GWh. Съществуват възможности за изграждане на нови 730 ВЕЦ с малка мощност, като общата им инсталирана мощност е 210 MW, а годишното им производство – 795GWh. За съжаление Малките ВЕЦ в България са с ограничен ресурс и в дългосрочен план те ще останат с относително малко бъдещо нарастване.

4. Биомаса

Биомасата е първичен енергиен източник от растителен или животински произход-селскостопански продукти, дървесни отпадъци, твърди градски отпадъци и др. Ресурсите от биомаса и тяхното усвояване са свързани с географските особености на страната. В България горския фонд заема около 35% а селскостопанските земи около 55% от територията. Те са неизчерпаема база от суровинни източници за добиване на енергия от биомаса. Целесъобразно е утилизирването на биомасата по региони, за да се намалят разходите за транспорт.

Съществуват три направления при преработка на отпадаците: изгаряне, производство на биогаз и преработка на биомаса в метанол. При изгарянето се получават вредни емисии от въглеродни и азотни окиси и трябва да се използват филтри.

Производството на биогаз цели получаването на метан, но се получават и други продукти които са опасни за човека.

В дългосрочен план за България комбинираното използване на биомасата за топлина и електроенергия има най-голям потенциал като обем измежду всички възобновяемите енергии. Съществува голямо многообразие на горивна техника за централи с комбинирано производство на топлина и електроенергия използващи като гориво биомаса. Преминването на електроцентрали от въглища към дървесни гранули или смлени на прах дървесни парчета изисква много малко промени в тях. Дървесните гранули могат да се изгарят в същите котли, в които преди това са изгаряни въглища. Трябва да се търси начин остарелите технологии с конвенционални горива да се заменят със съвременни технологии за изгаряне на биомаса.

5. Ветрова енергия

Ветровите технологии използват енергията на въздушните маси над земната повърхност, които са резултат от движението предизвикано от топлината на слънцето и движението на земята. Това е механична енергия на движещи се въздушни маси между области с различно атмосферно налягане. Енергийните системи, използващи вятърът, превръщат неговата кинетична енергия в електричество.

Въртенето на перката на съоръжението от вятъра се превръща в механична енергия, която с помощта на ветровия генератор се трансформира в електрическа. Макар, че като концепция механизмът е твърде прост, необходимостта от намаляване до минимум на производствените разходи е твърде сложен въпрос. Критериите по които се оценява енергийния потенциал на вятъра са преобладаващата посока и средната годишна скорост. Построяването на ветрови съоръжения в сраната ни е възможно върху 80-93% от равнинните площи, 10% от планинските и около 30-70% от предпланинските терени.

Относно ветровия потенциал територията на България може да бъде разделена на три зони-зона на малкомащабна ветроенергетика със средногодишна плътност на ветровия поток 100 W/m², средномащабна ветроенергетика с ресурс на вятъра 100-200 W/m² и голяма енергетика със средногодишна плътност на ветровия поток над 200 W/m². Използването на вятърната енергия в България има бъдеще, но трябва да бъде проведена кампания за подпомагане изграждането на вятърни централи.

Обобщените данни за теоретичния годишен потенциал на различните видове ВЕИ в България са представени в таблица 1

Таблица 1

ВЕИ	Годишен теоретичен потенциал
1. Слънчева енергия	1500 kWh/m ²
2. Геотермална енергия	439 kWh
3. Водна енергия	1527 GWh
4. Биомаса	30646 GWh
5. Ветрова енергия	7092 GWh

Въпреки, че се намират в изобилие и реалният им икономически потенциал е значителен, ВЕИ имат малък принос в общото енергопроизводство и вътрешното ни енергопотребление. От анализа на стойностите на годишния теоретичен потенциал на страната ни се вижда, че най-голям дял има биомасата-30646 GWh. Ресурса на ветровата енергия също е конкурентен, но засега е неизползваем. Слънчевата енергия успешно може да бъде използвана

в битата за производство на гореща вода и за отопление. Технологиите за оползотворяване на ВЕИ страдат от липса на доверие от страна на инвеститорите и потребителите, дължаща се на липсата на знания за техническия и икономическия им потенциал. Значителното изоставане на страната ни в използването на ВЕИ става ясно от данните представени в таблица 2.

Таблица 2

Вид енергиен източник	Инсталирана мощност, MW
Слънчеви термични инсталации	20
Геотермални инсталации	100
МВЕЦ до 10MW	63
Инсталации оползотворяващи биомаса	936
Ветрови централи	0
Обща инсталирана мощност на ВЕИ и % от общата разполагаема	1146 2,7%

Общата инсталирана мощност е 1146 MW, което се равнява на 2,7% от разполагаемата. Най-голям дял от инсталираната мощност има биоенергията, която е 81,7%, следвана от геотермалните инсталации и МВЕЦ.

Според експертна оценка изпълнението на инвестиционните проекти от приетата от АЕЕ Национална програма по ВЕИ ще повиши на 7,5% дялът на ВЕИ в общия енергиен баланс на страната до 2010г. Това ще доведе до съществен принос в изпълнението на програмите, проектите и международните ангажименти на страната ни по промените в климата и опазването на околната среда, както и до редица съществени ползи за цялото общество.

По официални данни глобалното енергопотребление ще нараства с около 2% годишно през следващите десетилетия, или с около 60% за периода 2000-2025г. За различните изкопаеми източници поотделно, това са съответно: петрол – с 54%, природен газ-с 99%, въглища-с 49%. Това нарастващо енергопотребление на човечеството ще влошава и сега съществуващите му главни проблеми, като:

-замърсяване на въздуха, водите и почвите(1,4 милиарда души ежедневно се излагат на опасни замърсявания, причиняващи годишно 500 000 смъртни случаи.)

-глобално затопляне(при продължаване на настоящето енергийно търсене и доставки от увеличението 0,6°C при земната повърхност за последното столетие, увеличението ще стане

1,4-5,8 °C към 2100г., което ще предизвика разрушаваща честота и сила на редица атмосферни явления, разпространение на инфекциозни болести, повишаване нивото на моретата и океаните, разрушаване на екосистеми, намаляване на добивите от селскостопанските култури и др.)

-рискове за сигурността (всички индустриал-

ни държави зависят силно от вноса на петрол. Страните членки на ЕС в настоящия момент внасят 50% от необходимите им енергоносители, а само след 25г. този процент се предвижда да се увеличи с 20%.)

-изчерпване на изкопаемите ресурси ще настъпи през идващите няколко десетилетия. Така например, доказаните световни резерви от суров петрол ще свършат след около 43г. , световните резерви от природен газ-след 61г., въглищата-след 231г. , а урания- след 73г.

Използването на ВЕИ е нещо ново за България и изисква нов начин на мислене и нов подход към развитието им. Трябва да се положат общи усилия, както от страна на държавата така и от страна на предприемачите и финансовите институции. Регионални и национални кампании, подчертаващи предимствата на използването на ВЕИ за енергийни спестявания и опазване на околната среда ще дадат гласност и ще породят интерес.

Дейностите по използването на ВЕИ имат силен социален и икономически ефект като евтин и достъпен местен ресурс и фактор в бъдещето развитие на страната. Те трябва да се подкрепят активно от всички институции и организации, за да могат ВЕИ да заемат достойно място в енергоснабдяването на страната ни и да се гарантира устойчиво енергийно планиране както в национален така и в глобален мащаб.

Литература

1. Янко Божинов (2003) Възобновяеми енергийни източници. Народен будител, Варна
2. В. Димитров (2003) Национална програма по ВЕИ в Р. България. Трета национална конференция по ВЕИ, София.
3. Н. И. Иванова, И. М. Фагина (2003) Инженерная экология и экологический менеджмент, Логос, Москва.
4. Ст. Стамов (2000) "Отопление, топло и газо снабдяване", Техника, София.

RENEWABLE ENERGY SOURCES AND SUSTAINABLE ENERGY PLANNING

Liliana Takeva - University of Forestry – Sofia, Bulgaria
Maya Stoyanova - Bulgarian Academy of Sciences - Sofia

ABSTRACT

A brief survey of Renewable Energy Sources /RES/ is presented, with data about their theoretical potential in Bulgaria and their real use. The study establishes that Bulgaria can cover a considerable part of its total energy needs through developing and implementing renewable sources. The activities related to the use of the RES have a great social and economic effect. They should be supported by all institutions and organizations in order to promote RES their role in the country's energy production. In this way a sustainable energy planning will be on a national and global scale guaranteed.